

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การสหกรณ์เป็นวิธีการที่จะช่วยยกฐานะของประชากรให้อยู่ดีกินดี มีความร่มเย็นเป็นสุข และส่งผลความมั่นคงในทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติในที่สุด องค์การสหประชาชาติจึงได้สนับสนุนให้แต่ละประเทศใช้การสหกรณ์เป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของคน (เทพ, 2516)

สหกรณ์เป็นรูปแบบหนึ่งขององค์การที่ได้อุบัติขึ้นอย่างเป็นกิจลักษณะ อันเป็นองค์การที่ก่อตั้งขึ้นจากบุคคลผู้มีฐานะอ่อนแอในทางเศรษฐกิจ และมีความต้องการอย่างเดียวกันโดยรวมกันเข้าด้วยความสมัครใจเป็นมูลฐานเพื่อประกอบธุรกิจด้วยกัน สหกรณ์เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาชิกเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเป็นการช่วยตัวเอง โดยเฉพาะในสังคมซึ่งคนส่วนใหญ่ยากจน ไม่มีอำนาจต่อรองในการซื้อขายผลผลิตที่ตนผลิตขึ้นมาได้ สหกรณ์เป็นการรวมคน ไม่ใช่การรวมทุน มีวัตถุประสงค์หลักในการให้บริการแก่สมาชิก ไม่ใช่การแสวงหาผลกำไร ผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกจะมีอาชีพหลัก และปัญหาความเดือดร้อนในทำนองเดียวกัน ในความจริงแล้วการรวมกลุ่มร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยการรวมตัวกันของพวกช่างศิลป์และฝีมือจัดเป็นสมาคมช่างเพื่อช่วยเหลือประกอบธุรกิจของตนเองเกี่ยวกับการค้า (มังกร, 2529) แต่สหกรณ์ที่ถือว่าจัดตั้งขึ้นอย่างมีแบบแผนและหลักการ ได้แก่ สหกรณ์รอสเชล ซึ่งเป็น การรวมกลุ่มได้ประสพผลสำเร็จ และนักสหกรณ์ทั่วโลกยืนยันว่าเป็นแบบฉบับ และต้นกำเนิดของกระบวนการสหกรณ์ทั่วโลก ในปัจจุบัน (พสุ, 2533)

การสหกรณ์แห่งประเทศไทยได้เริ่มขึ้นในปลายรัชกาลที่ 5 เนื่องจากสภาพความยากจนของชาวนา ซึ่งเกิดจากการไม่มีทุนในการขยายการผลิต จึงไปกู้ยืมเงินจากบุคคลอื่น ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงและยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค่านายทุน ทำนาได้ข้าวเท่าไรก็ใช้หนี้เกือบหมด ถ้าปีไหนฝนฟ้าไม่ดี ผลผลิตเสียหายก็ทำให้หนี้สินพอกพูนมาก จนบางรายต้องโอนกรรมสิทธิ์ที่นาให้แก่เจ้าหนี้ และกลายเป็นผู้เช่านาหรือไม่มีที่ทำกินในที่สุด การช่วยเหลือชาวนาจะต้องให้ชาวนารวมตัวกันกู้ยืมเงินจากรัฐบาลจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน และให้จัดตั้งเป็นสหกรณ์ สหกรณ์แห่งแรกในประเทศไทยชื่อ “สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้”

โดยจดทะเบียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459 การสหกรณ์แห่งประเทศไทย ก็ได้แพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 80 ปี ที่สหกรณ์ได้ตั้งขึ้นมา ในปี พ.ศ.2511 ก็มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปในแนวเดียวกัน และต่อมาก็มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติสหกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาวะปัจจุบัน และได้ตราเป็นพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับปี พ.ศ.2542 ในปี พ.ศ. 2516 ได้ประกาศกฎกระทรวงกำหนดประเภทของสหกรณ์เป็น 6 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ และ สหกรณ์บริการ ซึ่งเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2540 มีสหกรณ์ทั้งประเทศ 5,179 สหกรณ์ มีจำนวนสมาชิก 7,355,685 คน (กองแผนงาน กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2540) ซึ่งแสดงจำนวนสหกรณ์และสมาชิกแยกตามภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตรดังนี้

แสดงจำนวนสหกรณ์และสมาชิกแยกตามภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตร
ณ วันที่ 1 มกราคม 2540

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์ (สหกรณ์)	จำนวนสมาชิก (คน/ครอบครัว)
1. สหกรณ์ทั้งประเทศ (Whole Kingdom)	5,179	7,355,685
2. สหกรณ์ภาคการเกษตร (Agricultural Co-operative Group)	3,260	4,481,736
2.1 สหกรณ์การเกษตร (Agricultural Co-operatives)	3,097	4,338,095
2.2 สหกรณ์ประมง (Fisheries Co-operatives)	64	10,722
2.3 สหกรณ์นิคม (Land Settlement Co-operatives)	99	132,919
3. สหกรณ์นอกภาคการเกษตร (Non Agricultural Co-operative Group)	1,919	2,873,949
3.1 สหกรณ์ออมทรัพย์ (Thrift and Credit Co-operatives)	1,199	1,988,272
3.2 สหกรณ์ร้านค้า (Consumer Co-operatives)	371	769,845
3.3 สหกรณ์บริการ (Service Co-operatives)	349	115,832

ที่มา : ฝ่ายประมวลผลข้อมูล กองแผนงาน กรมส่งเสริมสหกรณ์

จากตารางนี้จะเห็นได้ว่า มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมากเป็นอันดับหนึ่งในบรรดา สหกรณ์ทั้ง 6 ประเภท เนื่องจากพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก สหกรณ์โคนมจัดเป็นสหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษอยู่ในประเภทสหกรณ์ การเกษตร สหกรณ์โคนมตั้งเป็นแห่งแรกในประเทศไทย คือ สหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี จำกัด ส่วนสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัดได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2517 เป็นสหกรณ์โคนมที่จัดตั้งเป็นอันดับที่สี่ และในปัจจุบัน (1 มกราคม 2540) มีสหกรณ์โคนมทั้งประเทศ จำนวน 70 สหกรณ์ (กองแผนงาน กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2540)

สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษ โดยเริ่มแรกกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ได้มีโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมขึ้นในภาคเหนือ มีเกษตรกรจำนวน มากสนใจเลี้ยงโคนม และได้มีการเพิ่มจำนวนฟาร์มโคนมขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อมีจำนวนมากขึ้น จึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อรวบรวมน้ำนมดิบส่งให้กับ โครงการส่งเสริมการทำฟาร์มโคนมในภาคเหนือ ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ แนะนำให้กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมจังหวัดเชียงใหม่ขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น ซึ่งได้รับการ จดทะเบียนเป็นสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2517 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกของสหกรณ์ได้ช่วยเหลือตนเองในการประกอบอาชีพให้มีรายได้แน่นอนมีมาตรฐานการครองชีพสูงกว่าเดิม การรวบรวมน้ำนมดิบไปจำหน่าย รวมทั้งการแปรรูปน้ำนมดิบ จำหน่าย นับเป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว ที่สหกรณ์ได้ดำเนินงานมา และได้ตอบสนองต่อ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์

ตารางแสดงผลการดำเนินงานย้อนหลัง 3 ปี ของสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด

	ปี 2537	ปี 2538	ปี 2539
จำนวนสมาชิก (คน)	454	285	285
ทุนเรือนหุ้น (บาท)	798,200.00	1,043,500.00	1,345,000.00
สินทรัพย์ของสหกรณ์ (บาท)	29,967,297.16	29,958,380.92	38,779,503.60
ปริมาณธุรกิจซื้อสินค้ามาจำหน่าย (บาท)	9,450,218.55	13,127,929.91	22,004,219.00
ปริมาณธุรกิจขาย (บาท)			
- น้ำนมดิบ (บาท)	24,233,059.75	23,243,216.75	34,601,942.50
- น้ำนมแปรรูป (บาท)	42,661,079.63	56,837,621.87	62,789,868.88
(นมพาสเจอร์ไรส์และนมเปรี้ยว)			
กำไรสุทธิ (บาท)	7,545,236.60	7,574,519.14	6,396,354.01

ที่มา : รายงานกิจการประจำปี 2539 สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด

จากผลการดำเนินงานในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (2537-2539) จำนวนสมาชิกสหกรณ์ได้ลดลงเนื่องจากเป็นสมาชิกสหกรณ์แต่ไม่ได้เลี้ยงโคนม แต่ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งขัดต่อข้อบังคับของสหกรณ์ สหกรณ์จึงให้สมาชิกเหล่านั้นได้ลาออก ทำให้จำนวนสมาชิกลดลงอย่างมาก ส่วนในด้านทุนเรือนหุ้น สินทรัพย์ของสหกรณ์ปริมาณธุรกิจซื้อสินค้ามาจำหน่าย ปริมาณธุรกิจขายมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้า และฐานะที่มั่นคงของสหกรณ์ ในด้านกำไรมีแนวโน้มจะลดลงทั้ง ๆ ที่ปริมาณธุรกิจของสหกรณ์เพิ่มขึ้น เนื่องจากสหกรณ์ไม่ได้ที่จะหวังผลกำไรมาก แต่จะตอบแทนคืนสมาชิกในรูปแบบของการขายสินค้าให้มีราคาถูกลงและเพิ่มราคารับซื้อน้ำนมดิบขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ต้นทุนการผลิตของสมาชิกสหกรณ์ลดลง และมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากผลการดำเนินงานของสหกรณ์ จะเห็นว่าสหกรณ์ได้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์ โคนมเชียงใหม่ จำกัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์ โคนมเชียงใหม่ จำกัด กับภูมิหลัง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาของสมาชิกสหกรณ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์ โคนมเชียงใหม่ จำกัด

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ในการที่จะหาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ โคนมเชียงใหม่ จำกัด และสหกรณ์ โคนมอื่นๆ ต่อไป

สมมุติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานว่า ภูมิหลัง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาของสมาชิกสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์ โคนมเชียงใหม่ จำกัด

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ในทางการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด เป็นการศึกษาหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด โดยดำเนินการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด ในท้องที่แดนดำเนินงานของสหกรณ์โคนม โดยการใช้แบบสัมภาษณ์

ตัวแปรที่นำมาศึกษามีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ทั้งหมด 9 ปัจจัย ประกอบด้วย

1.1 ภูมิหลังของสมาชิก

1. เพศ
2. อายุ
3. ระดับการศึกษา
4. สภาพตำแหน่งทางสังคม
5. ระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์

1.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

1. รายได้จากการเลี้ยงโคนม
2. ขนาดของฟาร์มโคนม

1.3 ปัจจัยทางด้านสังคมและจิตวิทยา

1. ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับ
2. ทศนคติต่อสหกรณ์

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) หมายถึง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด ได้แก่

- 2.1 การเข้าร่วมประชุม
- 2.2 การเข้าร่วมถือหุ้นในสหกรณ์
- 2.3 การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของสหกรณ์

ระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มสมัครเข้าเป็นสมาชิกจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

1. ตั้งแต่เริ่มเข้า - 5 ปี
2. ระหว่าง 5 - 10 ปี
3. มากกว่า 10 ปี

รายได้จากการเลี้ยงโคนม หมายถึง รายได้จากการขายน้ำนมดิบ ระหว่างเดือนมกราคม 2540 ถึงเดือนมีนาคม 2540 เนื่องจากถ้าเก็บข้อมูลภายใน 1 เดือน บางฟาร์มที่มีจำนวนโคนมน้อยอาจจะตรงกับช่วงหยุดรีดนมทำให้ไม่มีรายได้

ขนาดของฟาร์มโคนม หมายถึง จำนวนโคนมในฟาร์มทั้งหมด ถ้าเกิน 15 ตัว เป็นฟาร์มขนาดใหญ่ ระหว่าง 5-15 ตัว เป็นฟาร์มขนาดกลาง และน้อยกว่า 5 ตัว เป็นฟาร์มขนาดเล็ก

ความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับ หมายถึง ความคาดหวังจากการได้รับความรู้ในการเลี้ยงโคนม การมีรายได้เพิ่มขึ้น การได้รับเกียรติยกย่องจากผู้อื่น เป็นต้น การวัดจะสร้างคำถามครอบคลุมเนื้อหา ซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวของความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่ได้รับจำนวน 10 ข้อ โดยมีตัวเลือก 5 ตัวเลือก และมีระดับคะแนน คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีระดับคะแนน 5 4 3 2 1 ตามลำดับ นำคะแนนที่ได้ในแต่ละข้อมารวมกันจะได้ระดับคะแนนของความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ถ้าระดับความคิดของสมาชิกสหกรณ์อยู่ในด้านบวก คือ มากที่สุดหรือมาก แสดงว่าสมาชิกมีความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ แต่ถ้าระดับความคิดเห็นของสมาชิกสหกรณ์อยู่ในด้านลบ คือ น้อยหรือน้อยที่สุด แสดงว่าสมาชิกไม่มีความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นสมาชิก สหกรณ์

ทัศนคติต่อสหกรณ์ หมายถึง ทัศนคติสมาชิกสหกรณ์ที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ในการตอบสนองต่อความต้องการ ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานของคณะกรรมการ ผู้จัดการ เป็นต้น การวัดจะสร้างคำถามครอบคลุมเนื้อหา ซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวของทัศนคติของสหกรณ์ จำนวน 10 ข้อ โดยมีตัวเลือกให้ 5 ตัวเลือก และมีระดับคะแนน คือ เห็นด้วยที่สุด เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีระดับคะแนน 5 4 3 2 1 ตามลำดับ นำคะแนนที่ได้ในแต่ละข้อมารวมกันจะได้ระดับคะแนนของทัศนคติต่อสหกรณ์

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์ หมายถึง การที่สมาชิกสหกรณ์เข้ามามีส่วนร่วมกับสหกรณ์ ได้แก่

1. การเข้าร่วมประชุม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมต่าง ๆ ตามที่สหกรณ์ได้นัดหมาย เช่น การประชุมกลุ่ม การประชุมใหญ่สามัญประจำปี

1.1 การเข้าร่วมประชุมกลุ่ม เมื่อสหกรณ์ได้นัดหมาย ได้แก่ การประชุมกลุ่มเพื่อชี้แจงการบริหารงานสหกรณ์ให้สมาชิกทราบ สหกรณ์นัดประชุมเพื่อขอความร่วมมือจากสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกที่มีต่อสหกรณ์ เช่น คุณภาพน้ำนมดิบไม่ดี วิธีการเลี้ยงโคนมและรีดนมให้ถูกต้อง เป็นต้น

1.2 การประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อสหกรณ์จะได้แถลงงบดุล แผนการบริหารงานในปีต่อไป ให้สมาชิกสหกรณ์ได้รับทราบ และสมาชิกสหกรณ์จะมีสิทธิในการซักถามการลงมติต่าง ๆ เพื่อให้สหกรณ์ได้ปฏิบัติงานตามที่สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ต้องการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นแบบประชาธิปไตย

2. การมีส่วนร่วมในการถือหุ้นในสหกรณ์ หมายถึง สมาชิกสหกรณ์จะมาถือหุ้นกับสหกรณ์สม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเป็นเจ้าของสหกรณ์ การที่สหกรณ์มีหุ้นมากแสดงถึงความมั่นคงของสหกรณ์ เพราะไม่ต้องไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินภายนอกมาใช้บริหารงานสหกรณ์ สหกรณ์จะมีเงินทุนเป็นตัวเอง

3. การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของสหกรณ์ หมายถึง เมื่อสหกรณ์เกิดปัญหาวิกฤติการณ์ต่าง ๆ และได้ขอร้องให้สมาชิกร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของสหกรณ์ เช่น ปัญหาน้ำนมดิบคุณภาพต่ำ ปัญหาราคาน้ำนมดิบต่ำ สมาชิกสหกรณ์ได้มาระดมความคิดมาร่วมแรงร่วมใจกันในการคิดหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เป็นต้น

การสร้างคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกสหกรณ์ให้ครอบคลุมหัวข้อทั้ง 3 หัวข้อ โดยมีตัวเลขให้ 4 ตัวเลือก และมีการให้ระดับคะแนนตามระดับความถี่ของการมีส่วนร่วม คือ ทุกครั้ง บ่อยครั้ง นาน ๆ ครั้ง ไม่เข้าร่วม มีระดับคะแนน 3 2 1 0 ตามลำดับ